

συνειδησίαν και μάθησαν, συνήγαγε τὸ ἕλικὸν τὸ περιετρεφόμενον εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν βίον τῶν ἀρχαίων Ἑσπερίων, εἶναι ὁ μόνος ἐνδεδεικμένος νὰ παρήσῃ εἰς τὸ ἔθνος καὶ εἰς τοὺς συμπόλιτάς του τὸ ἕλικὸν τὸ ὅποιον θὰ διελυγάνῃ τὴν διὰ μέτρο μακρῶν καὶ πολυκαμμένων αἰῶνων διατήρησιν τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐθνικῆς συνοχῆς.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου.—Ὁ Στενιάμαχος, ἢτοι συνοπτικὴ τῆς πόλεως Στενιάμαχος ἱστορία ἀπὸ τῶν παλαιῶν μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων.—Ἀθήναι 1929 Σον σελ. 83.

Τὸ 1929 μὲς ἐσχίσσον ἀρετὰ συγγράμματα διὰ τὴν Ἑσπερίαν. Τὸ πρῶτον ἄνωγ. Ἑσπερίας βιβλίον τοῦ ἀντισυνταγματάρχου κ. Καρίσσου προ- λούθησεν ἡ περιουσιότατος περὶ Πόλεων καὶ Θεσμίῶν τῆς Ἑσπερίας με- λέτη τοῦ Ἀρεοπαγίτου κ. Σακελλαριάδου.

Τελευταίως ἐξεδόθη τὸ ὑπὸ τῶν ἀνωτέρω τίτλων ἔργον τοῦ ἀκαίμου ἐν Φιλικουπόλει συνεργάτου τῶν «Ἑσπερίων» κ. Μυρτίλου Ἀποστολίδου. Ὁ κ. Ἀποστολίδης ἀφοῦ ἐπὶ ἔτη ἐδίδαξεν εἰς τὰ ἀνωμόνυμα Ζαφειρία τῆς Φιλικουπόλεως, δὲν παύει ἀπὸ τοῦ ἀποδοῦν ἡμετέροις ἡμετέροις τὴν δύνατον νὰ διαφύσῃ τὴν ἀρχαίαν ἢ νεωτέραν ἱστορίαν τῆς Ἑσπερίας. Ἐκτὸς τῶν ἐν τοῖς «Ἑσπερίαις» τοῦ 1928 καὶ 1929 δημοσιευθεσῶν πραγ- ματείων αὐτοῦ, ἐδημοσίωσεν διάφορα ἀρχαιολογικὰ κατὰ τὸ 1899 εἰς τὴν τότε Ἑλληνιστικῆ ἐκδοθεσῆν ἐν Φιλικουπόλει ἐφημερίδα «Εἰδησεις τοῦ Ἄλιου» καὶ ἀπὸ τοῦ 1924 Βουλγαριστὴ εἰς ἐφημερίδας καὶ ἰδιαιτέρως διαφόρους μελέτας περὶ Φιλικουπόλεως κλπ. Ἦδη γάρ, εἰς φιλογενεῖς Στενιάμαχος ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐκτίκασιν, ἐξέδωκε τὴν ἱστορίαν τῆς μέ- χους ἐσχάτων Ἑλληνιστικῆς πόλεως «Στενιάμαχος» ἐκ τοῦ περὶ Ἑσπερίας καὶ Φιλικουπόλεως ἀνεκδότου ἔργου του, τοῦ ὁποίου ἄς εἰρηθόμενον ἄλλο φιλογενεῖς παρῶτα συντόμος νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκδοσιν.

Τῆς ἱστορίας τῆς Στενιάμαχος προηγήθη περιγραφή τῆς τοποθεσίας καὶ διαφύσεως τῆς Στενιάμαχος, καὶ ἐτημολογία τοῦ ὀνόματος τὸ ὅποιον κλίνα νὰ παραδεχθῆ ὁ συγγραφεὺς ὅτι ἐκ μέρους τινὸς ἢ ἐκ κτιρίου κα- λωμένου Σθενιάμαχος—Σθενιάμαχος—Στενιάμαχος μετανομοσίη καὶ ὁ περὶ αὐτῆν συνορισμὸς Ἐσθενιάμαχος—Στενιάμαχος. Ἐκ τῆς μελέτης τοῦ κ. Ἀποστολίδου πληροφοροῦμεθα ὅτι παρὰ τοὺς κατοικοῦς ἐσπερίων συνή- θως κατ' ἀρεσκίαν γένος, ἐνὸ ἐγνωσθῆσαν συνήθως ἢ Στενιάμαχος, τὸ ὅποιον καὶ ὁ κ. Ἀποστολίδης παρ' ὄλον τὸν τίτλον (ὁ Στενιάμαχος) εἰς πολλὰ μέρη ἀναφέρει (ἢ Στενιάμαχος).

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ—ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Στήμιον Χ. Σακελλαριάδου.— Πόλεως καὶ θέσμια Ἑσπερίας καὶ Ἰωνίας ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ, μετὰ γεωγραφικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐπισκοπῆσεως καὶ παρατηρήσεως τῶν κυριωτέρων ἐπι- γραφῶν.—Τόμος πρῶτος: Ἑσπερίας.—Ἐν Ἀθήναις 1929, 16ον (μέγα) σελ. 312 (μεθ' ἐνός ἄρτου).

Κατὰ τὴν παλαιότεραν περίοδον τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, ὀλί- γον μετὰ τὴν ἐθνικὴν ἀποκατάστασιν, εἶχον ἀρχίσει οἱ λόγοι—γυμνασι- ἀρχαί, καθηγηταὶ καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς—νὰ δημοσιεύουν μικρὰς μονογρα- φίας τῶν ἰδιαιτέρων τόπων ἢ πόλεων τῆς Ἑλλάδος. Ἐχον λοιπὸν γραφῆ, εἰς παλαιότερους χρόνους, ἀρετὰ τοιαύτη ἱστορία, αἱ ὁποῖα παρ' ὄλην τὴν ἑλληνικὴν τῆς ἱστορικῆς μεθόδου, δύναται νὰ παρήσχων καὶ σήμερον χρησίμως παρατηρήσεις. Ἐπειτα ἐπισημαίνονται τὸ κίνημα τοῦτο τῆς ἰδιαί- τέρας παροδογραφίας, ἥρχισεν δὲ καὶ πάλιν σήμερον μετὰ τὴν ἐπελθούσαν ἀρήγυσιν τῆς χώρας ἡμῶν ἐκ τοῦ μακροῦ σάλου τῶν πολέμων. Εἰς τὴν νέαν ἡμετέραν καὶ γενναίαν ἐπιθυμίαν πρὸς ἐξέτασιν ἰδιαιτέρων χωρῶν, ἔδωκε ἀφορμὴν ὁδῶν ἢ ἀνεκδότων ἐν τῇ κυρίῳ Ἑλλάδι διαπαρ- μένων τέκνων αὐτῆς, Μικρασιατῶν, Ποντίων, Ἑσπερίων καὶ ἡ κατανη- θέσια ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς ἱστορικῆς καὶ λογογραφικῆς ἐξερευνήσεως τῶν ἄλλοτε μεγάλων ἐκείνων Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἰωναὶ λοιπὸν ἤρχισαν πάλιν νὰ ἐκδίδονται ἱστορικαὶ καὶ λογογραφικὰ πραγματεῖα, μετὰ τὴν αὐτῶν πρῶτα νὰ καταλάβῃ τιμητικὴν θέσιν καὶ τὸ βιβλίον τοῦ Ἀρεο- παγίτου κ. Σακελλαριάδου περὶ τῆς Ἑσπερίας καὶ Ἰωνίας, τοῦ ὁποίου δι- δεται ἀνωτέρω ὁ λεπτομερῆς τίτλος.

Ἡ πραγματεῖα τοῦ λογίου Ἀρεοπαγίτου δὲν εἶναι βραχεῖα τις μονο- γραφία ὁμοία μὲ τὰς ἄλλους καὶ τὰς συνηθὺς ἀόκητ συνηθόμενας ἐκ- δόσεις. Ἄλλ' εἶναι πλήρης, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ἱστορικὴ ἐπισκοπή- σις τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῆς Ἑσπερίας καὶ τῆς Ἰωνίας κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Προτιμώτερον ἦτο ἴσως νὰ μὴ συνδέσθῃ ὁ συγ- γραφεὺς τὴν Ἑσπερίαν μετὰ τὴν Ἰωνίαν, ἢ, ἂν αἱ μελέται αὐτοῦ, τὸν εἶχον φέρει εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ βίου καὶ τὸν δῶτο τοῦτοισιν μεγάλων Ἑλληνικῶν χωρῶν, ἂν διεξῆτε τὴν ἔρευναν ταύτην, ἢ τοῦλάχιστον ἂν προσέβριεν εἰς τὴν δημοσίευσιν εἰς ἰδια χωριστὰ βιβλία. Θὰ ἤδύνατο τότε, θὰ εἶχε δη- λαδὴ τότε τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν ἄνεσιν, ἀόκητ πληροτέραν νὰ κἀμῃ τὴν διαφωρημῆται αὐτοῦ. Ἀλλὰ τὸ γεγονός δὲν ἐλαττώνει τὴν ἀξίαν τῆς

ΔΟΚΙΜΗΝ

παραμοιμένης συμβολής, και ούτως ἔχομεν ἤδη ἐνώπιον ἡμῶν ἐν ἀρκατῷ οὐσιαστικῶν και μακρῶν βιβλίων σχεδόν 20 τυπογραφικῶν φύλλον, τὸ ὅποιον ἀναφέρεται εἰς τὴν ιστορικὴν ἐπισκόπαιαν τῆς ἀρχαίας Θράκης.

Ὁ συγγραφεὺς ἠκολούθησεν εἰς τὴν ἐπισκόπαιαν ταύτην ἄλλῃν ἀσυγγνώμη μεθοδολογικὴν ὁδόν. Μετὰ βραχέων γενικῶν ἐπισκόπαιων γεωγραφικῆν και ἱστορικῆν (ὀριογραφία τῆς Θράκης, ὀνομασία, κάτακοι, ἱστορικῆ και τύχη κλπ.) ἡ ὁποία καταλαμβάνει τὸ πρῶτον κεφάλαιον, ἔπειτα τὸ κύριον μέρος τῆς ἐργασίας, κατανομένοιο εἰς τὰ δύο ἐπόμενα κεφάλαια: *Θρακικὰ πόλεις και Θέσιμα Θράκης*. Ὁ τρόπος διαπραγματεύσεως, ὁ ὅποιος δὲν γνωρίζω ἂν δύναιται νὰ θεωρηθῆ ὡς καλύτερος, εἶναι ἡ γεωγραφικὴ, οὕτως εἰπεῖν, και λεξιμογραφικὴ κατάταξις τοῦ ἕλικου κατὰ τὰ μεγάλα γεωγραφικὰ διαμερίσματα τῆς χώρας και κατὰ πόλεις ἐν ἐκαστῷ διαμερίσματι. Ἐκίστης πόλεως ἐκτίθενται μὲ ἱκανὴν λεπτομέρειαν και μίσημον αἰ ἱστορικὰ τύχα. Ὁ τρόπος οὗτος τῆς διαπραγματεύσεως ἰδιώζον εἰς Ἐγκυκλοπαιδείαν εἶπε Ἱστορικὸν Λεξικόν, δίδει μὲν ἴσως ἀμφίβει και εἰκόλων πληροφωρία, ἔχει ὅμως τὸ ἐλάττωμα, ὅτι διασπᾷ τὴν ἱστορικὴν συνοχὴν και δὲν δίδει συνοχικὴν ἱστορικὴν εἰκόνα. Τὴν ἔλλειψιν ταύτην εἶναι ἀξέπαινος ὁ συγγραφεὺς διὰ διορθῆσαι εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον, εἰς τὸ ὅποιον ἐπανευρίσκειται ἡ ἐνότης, διὰ ἐνταῦθα ἐξήτασεν ἰδιωτέρως ἔλαστον ἐκπολιτιστικὸν φαινόμενον *ὄχι ὡς ἐλαττωματικὴν ταύτη πάντα εἰς ἐκίστην πόλιν χωριστὰ, ἀλλ' ἐν τῇ ἱστορικῇ κινήσει ἐξέλιξι ἐντός τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου, τὸ ὅποιον παρέχει ἡ ἀρχαία Θράκη*. Και τὴν συγχρὴν ταύτην ἀναλογίζομαι διὰ ὁ συγγραφεὺς εἶναι νομομαθῆς και ἔφηγο ὅτι τὸ εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην ἐξαφῆτος τεθραυμένον πνεῦμα αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνάτὸν παρὰ νὰ εὗρη τὴν ἀληθῆ και πρόβουσαν ἐπιστημονικὴν ὁδόν, προκειμένον περὶ ζητημάτων σχετιζομένων μὲ τὸ δίκαιον και τὸ θέσιμα. Εἰς τὸ περὶ θεσιμῶν τῆς Θράκης κεφάλαιον τοῦτο πρόβου και δώσωμεν ἐξαιρετικὴν προσοχὴν και ἐκτίμησιν.

Αἱ γενικὰ αὐτὰ παρατηρήσεις δὲν σκοποῦν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου. Εἶναι ζητηματικὰ μεθοδολογικά, τὰ ὁποία ἐνίοτε κατανοῦν και ζητήματα προσωπικῆς ἀντιλήψεως. Προκειμένον δὲ περὶ τοῦ προκειμένου βιβλίου, τὸ ὅποιον δὲν ἔχει μόνον σκοπὸν τὴν προαγωγὴν τῆς ἐπιστήμης, και οὕτως ἀκόμη ὁ σκοπὸς ἐπιτυγχάνεται, ὡς δὴ λεχθῆ κατωτέρω, ἀλλ' ἔχει κύριον σκοπὸν τὴν εἰς εἰρήν κίχλον λογικῶν γνωστοποιπιαν τῶν περὶ τῆς ἀρχαίας Θράκης εἰδήσεων, ἴσως ὁ λεξιμογραφικὸς τρόπος παρουσιάζει ἐπιτυχίαν, διὰ τὸ ἐπιτρέψαι τὴν εὐκόλιν ἐξαιρετικῶς τὸν ἀναγνώστην, ἀκόμη και τὸν ἐρρηγνύον τὴν εἴρησιν τοῦ ἕλικου, τὸ ὅποιον μετὰ κίχλου συτήγαγεν ὁ συγγραφεὺς και δίδει ἔτοιμον πρὸς γνῶσιν. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται τὸ μέγα τοῦτο και ἄξιον πίστες π-

μῆς κατόρθωμα, διὰ ἐπέτυγεν ὁ κ. Σακελλαριδῆς νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς, ὄχι μόνον τοὺς λογίους και φιλόστοργους, ἀλλ' ἀκόμη και εἰς τοὺς εἰδικούς ἐρευνητάς, ἀλλῶς συνημένους και συστηματικῶς ἐκτεθειμένους τὸ ἱστορικὸν και ἐκπολιτιστικὸν ἕλικόν, τὸ ὅποιον περιεσώθη ἀπὸ τῆς ἀρχαίότητας και ἀναφέρεται εἰδικῶς εἰς τὴν Θράκην. Ἄν προσῆξη ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν τρόπον τῆς συγγραφῆς, ἰδίως δὲ εἰς τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ποιοῦνται διὰ τῆς παρατομῆς εἰς τὰς πηγὰς τὰ μνημονούμενα γεγονότα, εἰς τὴν μέλειαν τῶν ἀφομοιῶτων ἐκίστης χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων, δὴ κατανοῆσῃ πόσον εἰσυνείδητον και κοπιώδη ἐργασίαν ἔκαμε ὁ συγγραφεὺς. Προτάσεται κατάλογος τῆς «βιβλιογραφίας και τῶν πηγῶν», ἔπειτα ἔρχεται «ἔξηγημα συντετημένον παραπομπῶν», τέλος κλείει τὸ ἅλον βιβλίον Παράρτημα, περιέχον ἀρχαία: ἐπιγραφὰς τῆς Θράκης. Ἐκεῖτο τὸ ὅποιον θέλω νὰ τονίσω εἶναι ὅτι καταγράφει ὁ κ. Σακελλαριδῆς ἀληθῆς ἐρευνητῆς ὄχι μόνον εἰς τὴν ἱστορικὴν αὐτοῦ ἔκθεσιν, ἀλλὰ και εἰς τὸν τρόπον και εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἀναγραφῆς τῶν πηγῶν. Μ' ἐνθουσιάζει τόσο πολύ ἡ εἰδικότης αὐτῆ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὅποιον πρόβου και γίνεται αἱ παραπομπὰι, τοῦ τρόπου γενικότερον, κατὰ τὸν ὅποιον πρέπει νὰ παρέχεται ἐπιστημονικῶς τὸ καταλεφθῆν ἱστορικὸν ἕλικόν και εἰσῆξι τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὅποιον πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἐπιλογή ὡστε διὰ ἀναγνώστην ποικίλης ἀκομῆς και εἰδικῶς ἐρευνητῆς, νὰ προσβῆναι πρὸς εἰς ἀπὸ, ὁ ὅποιος δὲν εἶναι ἐξ ἐπαγγέλματος εἰδικὸς ἐρευνητῆς, εἶναι ὅμως πολυμαθῆς και συγχρόνως εἰσυνείδητος, δύναιται νὰ γίνῃ ὑπόδεγμα εἰς ἔκείνους οἱ ὅποιοι ὄφραλον νὰ ἔχουν κύριον ἔργον τὸν ἐρευνητικὸν τοῦτον τρόπον.

Ἄν θὰ ἦθελα νὰ τελειώσω τὴν βιβλιοκρισίαν μου ταύτην χωρὶς νὰ ἐξέσω ἰδιωτέρως τὸ κεφάλαιον τοῦ βιβλίου (τὸ τρίτον), τὸ ὅποιον ἐκθέτει τὰ *θέσιμα τῆς Θράκης*. Τὸ μέρος τοῦτο τοῦ βιβλίου εἶναι ἄριον και παρέχει πολυτιμότερον συμβολήν. Ἐνταῦθα εἶναι προφανές, και ἐπιταλαβαίνω πάλιν, ἐβοήθησεν τὸν συγγραφεὴ τὸ νομικὸν πνεῦμα αὐτοῦ. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον, τὸν ἐβοήθησε και πολυμάθητα ἐξέταστος και ἔρσηνα διεδοκῆ και ἐνδελεχῆς. Σπουδαίωτατα εἶναι αἱ ἐκδρομαὶ τοῦ συγγραφέως ἀκόμη και εἰς τὴν Βυζαντινὴν θεσιοθρακικὴν και πολιτικὴν ὄργάνωσιν, σπουδαίωτατα δὲ αἱ παρατηρήσεις και αἱ συζητήσεις μὲ θέσιμα και νόμιμα Ἑλληνικῶν πόλεων ἄλλων ἀρχαίων χωρῶν. Θὰ ἦτο ἐπιθυμητόν και διὰ παρεῖχε μεγίστην ὑπηρεσίαν ὁ συγγραφεὺς, διὰ εἶναι ὁ μόνος καταλληλός, ἂν συνελάμβανε ταῦτα μὲ παρατηρήσεις και συζητήσεις λαμβανόμενες ἀπὸ τὴν περιουσίαν ταῦτα γεωγραφικὰ ἔθιμα και τὰς βιωτικὰς συνθηκάς τῶν σημερινῶν Θρακῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἴσως θὰ ἔφερε μακρὰν αὐτόν, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονῆσῃ ὁ κ. Σακελλαριδῆς, διὰ, ἀφοῦ μὲ τὴν εἰ-